

JORWERD, DE HERVORMDE KERK

EXTERIEUR

De kerk is gebouwd in het begin van de 12de eeuw. Het is een der belangrijkste middeleeuwse Friese kerkgebouwen. Het schip is grotendeels opgetrokken van tufsteen, maar verhoogd en hier en daar hersteld in baksteen. Bij de restauratie van het gebouw (1950-'54) zijn aan de westzijde de kleine hooggeplaatste romaanse vensters weer geopend. De later ingebroken, spitsbogige, gotische vensters zijn gehandhaafd in het schip, maar ook in het koor zijn de romaanse vensters weer aangebracht.

De kerk heeft een rondgesloten koor met onder de gootlijst een overkraging van Bremer steen op tufstenen kopjes. De middeleeuwse toegangen in de noord- en zuidmuur zijn dichtgemetseld en vervangen door grotere uit de 17de eeuw. In de noordmuur is nog een hagoscoop (sakraments- of reliekvenster) aanwezig. In de zuidmuur is een 17de eeuwse zonnwijzer geplaatst.

TOREN

In 1951 stortte de toren tijdens de restauratie in, maar hij werd in oorspronkelijke stijl herbouwd. De toren behoort tot de fraaiste in Noord-Nederland. De onderste geledingen van de toren zijn van tufsteen en duidelijk romaans. De spaarvelden worden gedekt door keperboogfriezen. Fraai van verhouding zijn de galmgaten met deelzuiltjes van Bremer zandsteen.

De bovenste geledingen werden opgetrokken van baksteen en wel in romano-gotische stijl. Dit zal gebeurd zijn tegen het einde van de 12de eeuw. De spitsbogige nissen in de oostelijke topgevel van het zadeldak zijn gevuld met vlechtmetselwerk. De westelijke topgevel en de aanzetkrullen tegen de oostelijke topgevel zijn van 1757.

INTERIEUR

Voor de restauratie stond het kerkmeubilair in de gebruikelijke protestantse opstelling. Tegen de zuidmuur waren de kansel en het doophek geplaatst en daar tegenover de herenbanken. Evenwijdig aan de noordmuur stonden de mannenbanken en dwars op de zuidmuur die van de vrouwen. Ook in het koor stonden banken en er was een lambrisering aanwezig. In zekere zin valt het te betreuren, dat de oorspronkelijke opstelling verloren is gegaan en dat ook een deel van het meubilair is verdwenen. Toch moet toegegeven worden, dat het kerkinterieur aan sfeer en intimiteit heeft gewonnen, doordat er meer ruimte is geschapen en een betere lichtval is verkregen. Van het meubilair zijn verschillende onderdelen het waard apart genoemd te worden. De kansel uit de 17de eeuw heeft fraai gekorniste panelen en op de hoeken gecanneleerde pilasters met korintische kapitelen en rustend op gesneden dragers. Een driedelige herenbank heeft een overhuiving op kolommen met ionische kapitelen. Daarnaast staat een onoverhuifde bank met mooi gesneden opzetstukken en op het achterschot een gebroken fronton. Een stuk rococosnijwerk met twee eenhoorns was vroeger in het koor geplaatst. Nu is het aangebracht onder het orgel.

De kerk is rijk aan koperwerk: blakers op de banken, een doopbekkenhouder en een zandloper-houder en een twee-armige kandelaar aan de kansel. Overal in de kerk liggen grafzerken. We noemen enkele apart:

- Een zerk door Pieter Dirks voor de pastoor Hottio Fons (1556) met de afbeelding van een kerkinterieur, een miskelk en om de rand de tekens van de dierenriem.
- Een zerk voor Watze van Hania († 1569) met een voorstelling van diens moord.
- Een rijk versierde, in diep reliëf gebeeldhouwde zerk met krijgsattributen en twee ridders in wapenuitrusting voor het geslacht Nauta.

HET ORGEL

Er heeft al lang een orgel in de kerk van Jorwerd gestaan. Er is een aantekening bewaard gebleven over een betaling aan Ulke Dirksz. te Sneek voor een reparatie in 1582. Het huidige instrument werd vervaardigd door Albertus van Gruizen. Uit de kerkvoogdijrekeningen blijkt dat eerst een bestek en tekeningen gemaakt werden door Lambertus van Dam, evenals Van Gruizen orgelbouwer te Leeuwarden. Uit de rekeningen blijkt ook, dat Albertus van Gruizen het orgel bouwde voor 4000 Carolus guldens. Hij betaalde van dat bedrag de vervaardiging van het snijwerk aan de kassen. Daardoor weten we niet, wie dit snijwerk vervaardigde. Het bestaat grotendeels uit muziekinstrumenten en guirlandes, rozetten en dergelijke, alle uitgevoerd in de stijl van Louis XVI.

In 1799 werd rondom het orgel een houten omlijsting aangebracht in de vorm van een geschilderd gordijn. Het werd voor 28 gulden vervaardigd door de schilder A. Grendel. We zien dergelijke gordijnen nog wel in enkele kerken rondom Jorwerd, maar in de kerk van Jorwerd zelf is het jammergenoeg bij de restauratie verdwenen. Het orgel werd 1956 gerestaureerd door W. van Leeuwen te Leiderdorp. De huidige dispositie is als volgt:

Hoofdwerk

Bourdon 16' disc.
Prestant 8'
Holpijp 8'
Octaaf 4'
Fluit d' amour 4'
Quint 3'
Octaaf 2'
Mixtuur 4' 5, 6 sterk
Trompet 8' gehalveerd

Rugwerk

Fluit does 8'
Viool de gamba 8'
Prestant 4'
Nasat 3'
Woudfluit 2'
Dulciaan 8' gehalveerd
pedaalkoppel
Manuaalkoppel
Tremulant rugwerk
Tremulant hoofdwerk

S. ten Hoeve
1974

Literatuur:

- voorlopige lijst. der Nederlandsche 's-Gravenhage monumenten van Geschiedenis en kunst, blz. 19-19, 1930.
- Kunstreisboek voor Nederland, blz., 192. Amsterdam 1960.
- Dr. Regn. Steensma - Langs de oude Friese kerken, blz. 83_84. Baarn z. j.
- J. Jongepier - Frieslands orgelpracht. Sneek 1920.